

ТЫПАЛАГІЧНЫЯ СЫХОДЖАННІ ПАЭЗІІ М. БАГДАНОВІЧА І Г. МІЛЕВА

Дзейнасць вядомага паэта М. Багдановіча ўспрымаецца літаратуразнаўцамі як з’ява, якая адкрыла шлях беларускай літаратуры ў сусветнае супольніцтва. Даследчыкі адзначаюць цікавасць беларускага паэта да жыцця славянскіх народаў, іх гістарычнага лёсу, культуры, мовы, вуснай творчасці і літаратуры. Асабліва падкрэсліваецца думка паэта аб магчымасці развіцця нацыянальных якасцяў малых славянскіх народаў, захаванні іх культурных каштоўнасцяў.

М. Багдановіч лічыў неабходным пазнаёміць беларускага чытача з паэзіяй іншых народаў, каб у сваю чаргу ўзбагаціць айчынную літаратуру новымі, яшчэ не ўжытымі ў беларускім вершаскладанні формамі. Гэтую асаблівае таленту паэта падкрэслівае балгарскі даследчык Георгі Вылчаў: “Багдановіч... з зайздроснай эрудыцыяй і бездакорным густам пераклаў на беларускую мову антычныя, еўрапейскія і сусветныя паэтычныя ўзоры, змог паказаць (і паказвае) магчымасці роднай мовы” [4, с. 46]. Паэт і крытык А. Германаў у адным з сваіх разважанняў аб развіцці беларускай літаратуры заўважае, што “разам з Коласам, Купалай Багдановіч дае больш поўны малюнак, шырокі погляд на духоўны склад, духоўнае святло беларусаў” [2, с. 45].

Рэцэпцыя творчасці пісьменніка залежыць ад таго, наколькі можна супаставіць яго творы з творамі прадстаўнікоў іншанацыянальнай літаратуры.

Мэтай дадзенай працы з’яўляецца спроба разгледзець тыпалагічныя сыходжанні Максіма Багдановіча і буйнейшага балгарскага творцы Геа Мілева, якіх аб’яднае, па словах даследчыка Сімяона Уладзімірава, “рэфарматарскі азарт” (реформаторска страст).

У жыцці Геа Мілева і Максіма Багдановіча шмат агульнага. Абодва жылі і тварылі ў пачатку ХХ стагоддзя. Малодшы толькі на чатыры гады за беларускага паэта, Г. Мілеў быў сведкам усіх падзей гэтага перыяду. Яго кранула Першая сусветная вайна і нават аставіла сляды (паэт страціў адно вока); творца актыўна прыняў удзел у барацьбе за свабоду супраць фашысцкага рэжыму і (што для нас больш важна) з’явіўся наватарам у вершаскладанні. Паэт не толькі захапляўся новым напрамкам еўрапейскай літаратуры – мадэрнізмам, але імкнуўся знайсці свой шлях у сусветным літаратурным працэсе.

У жыцці М. Багдановіча мы знойдзем падобныя з'явы. У гады Першай сусветнай вайны паэт не быў непасрэдна на баявых пазіцыях, але ён бачыў яе праявы ў галодным Менску, які быў на ваенным становішчы. Усё жыццё мастак адстойваў права беларусаў на незалежнасць і магчымасць развіваць сваю культуру. Эксперыментатарскімі пошукамі ў галіне вершаскладання М. Багдановіч паказаў мастацкія вартасці беларускай мовы.

Праяўленне мадэрнісцкай танальнасці ў літаратурнай творчасці абодвух паэтаў было водгукам на з'явы, якія адбываліся ў культурна-літаратурным асяроддзі і палітыцы ўсёй Еўропы. У канцы XIX – пачатку XX стагоддзяў многія славянскія народы перажывалі трагічныя моманты вызваленчага руху. Заваёўванне нацыянальнай незалежнасці або прызнанне свабоднага развіцця самабытнай культуры давалася з цяжкімі стратамі. Гэта параджала пэўны настрой у грамадстве. Славянскія паэты, творчасць якіх асноўвалася на нацыянальна-адраджэнскіх матывах, падхапілі эстэтычныя лозунгі заходнееўрапейскай літаратуры і зрабілі якасны скачок як ва ўжыванні новых форм, так і ў змесце, асаблівасцях паэтыкі. Толькі ў творчасці славянскіх паэтаў сумежжа стагоддзяў можна знайсці творы традыцыйнага характару (рамантычнага або фальклорнага складу) і новага павеву (мадэрнісцкія).

Г. Мілеў і М. Багдановіч пачыналі з твораў традыцыйнага характару, але іх паэтычны талент патрабаваў расшырэння дыяпазону творчасці, а жывая, чулая на ўсе праявы жыцця натура імкнулася да ўспрыняцця новых эстэтычных прынцыпаў, якія нараджаліся ў сусветным літаратурным працэсе. Жаданне засвоіць новыя еўрапейскія ўяўленні і прыстасаваць іх да роднай культуры дало магчымасць паэтам выразіць найбольш поўна сваё светаадчуванне, унутраны настрой душы.

Невыпадкова Г. Мілеў і М. Багдановіч звяртаюцца да перакладу вершаў заходнееўрапейскіх паэтаў, у прыватнасці французскамоўных Поля Верлена і Эміля Верхарна. Гэтаму спрыяла тое, што ў Францыі вельмі хутка адгукаліся на ўсё незвычайнае і арыгінальнае, і менавіта адсюль у першую чаргу зыходзілі новыя павевы ў мастацтве. Тут узнікае бязмежнае мноства розных літаратурных груп: сімвалістаў, дэкадэнтаў, верлібрыстаў і г.д. Абвясчаюцца эстэтычныя лозунгі, якія разбураюць традыцыйныя вартасці культуры грамадства і ставяць наперад індывідуальную самастойнасць чалавечага духоўнага свету.

Культ індывідуальнасці дае магчымасць праявіцца таленту Геа Мілева і Максіма Багдановіча. На раннім этапе творчасці гэта сыграла станоўчую ролю ў фарміраванні светапогляду абодвух паэтаў. Успрыняцце новых еўрапейскіх плыняў прывяло да дынамічных зменаў у

іх літаратурнай творчасці. Праўда, трэба зазначыць, што на Г. Мілева ўплыў Захаду быў большым, чым на М. Багдановіча.

У сваім нястрымным імкненні да яшчэ непазнанага Г. Мілеў лёгка вызваляецца ад уплыву мінулых куміраў (напрыклад, Івана Вазы) і глыбока ўспрымае новыя паэтычныя ідэі. Яго творчасць – гэта сінтэз лірыкі Эміля Верхарна, паэтычных навацый Рыхарда Дэмеля, нямецкіх і рускіх сімвалістаў і дэкадэнтаў, уяўленняў ад карцін нямецкіх экспрэсіяністаў і іншых. Геа Мілеў быў выключнай натурай у балгарскай літаратуры, таму што яго творчасць значна шырэй, чым сімвалістычныя намаганні сучасных яму балгарскіх паэтаў-мадэрністаў. “Тое, да чаго ён імкнуўся, – гэта ўяўленне псіхалагічных асаблівасцяў асобы, якая узгадавана еўрапейскай культурай і зведвае асалоду ад сваіх культурных адкрыццяў” [5, с. 172]. Знак індывідуалізму праяўляецца ў Г. Мілева з-за жадання, па-першае, быць непадобным ні на каго з балгарскіх літаратараў і, па-другое, перадаць уласцівыя толькі яму арыгінальнасць і выразнасць.

У М. Багдановіча мадэрнісцкія асаблівасці можна ўбачыць больш на ўзроўні эксперымента з формай верша і пэўных філасофскіх разважанняў (хаця паэт не быў прыхільнікам складанай філасофіі). Усе яго эстэтычныя і філасофскія погляды праходзілі праз прызму нацыянальнага. Беларускі пясняр імкнуўся ўзвысіць родную літаратуру да сусветнай вышыні і стварыў вершы, формы якіх раней не ўжываліся ў беларускай паэзіі (рандо, трыялет, тэрцына і г.д.). Эстэтыку сімвалізма, якая асэнсоўваецца з пошукамі нязвычайнага ў будзёных рэчах, з пасцігненнем метафізічнага сэнсу з’яў без рацыянальнага тлумачэння, паэт прыстасоўвае да нацыянальных, беларускіх асаблівасцяў.

Нягледзячы на розны падыход у пошуках шляхоў да новых вершаваных форм, паэтычных вобразаў, сімвалаў, абодва паэты захапляліся французскім сімвалізмам. Для іх ён з’яўляўся зыходным пунктам на шляху да асабістага, толькі ім уласцівага стылю творчасці. Тыпалагічныя сыходжанні беларускага і балгарскага паэтаў у адносінах да французскай літаратуры адзначаюцца іх захапленнем перш за ўсё паэтыкай Поля Верлена. Яго творчасць вылучаецца незвычайным паэтычным майстэрствам, дасканаласцю вершаваных форм. Імкненне да гарманічнай гукавой арганізацыі, рытмічнай выразнасці і музычнасці вершаў, пастаяннае адточванне паэтычных форм – усё гэта стала пабуджальнай прычынай звароту абодвух аўтараў да творчасці Поля Верлена.

М. Багдановіч пераклаў на беларускую мову каля дваццаці двух вершаў французскага сімваліста. Г. Мілеў значна менш – каля дзесяці. Гэта звязана з захапленнем балгарскага паэта ў далейшай творчасці

больш эмацыянальнай і экспрэсіўнай паэзіяй Эміля Верхарна (тут таксама паўплывалі асабістыя прыярытэты двух паэтаў). Колькасць перакладаў вершаў бельгійскага мастака ў Г. Мілева значна большая, чым ў М. Багдановіча (у апошняга вядомы толькі ўрывак з “Паўстання” Э. Верхарна).

Пры перакладах вершаў Поля Верлена М. Багдановіч перш за ўсё звярнуў увагу на іх эмацыянальны настрой: нетаропкі, спавядальны роздум аб жыцці, чалавеку, прыродзе, мастацтве, сузіральны погляд на рэчаіснасць, а потым ужо на знешнія атрыбуты вершаў, іх фармальныя асаблівасці. У Г. Мілева на першы план выходзіць зацікаўленасць фармальнымі сродкамі выяўлення аўтарскай думкі. Дэвіз П. Верлена: “Музыка перш за ўсё!” – быў прыняты з захапленнем і выкарыстоўваўся ў арыгінальнай творчасці. Тэмпераментны, азартны, чужы інэртнасці Геа Мілеў не мог прыняць эмацыянальны настрой ціхай і спакойнай лірыкі П. Верлена.

Такім чынам, у выбары для перакладу вершаў французскага мастака матывы абодвух паэтаў былі рознымі. Але аб’ядноўвае іх захапленне пластыкай сімвалістычнай вобразнасці П. Верлена, багацце сэнсавых нюансаў. Гэта можна прасачыць па адзіным вершы П. Верлена, які пераклалі і М. Багдановіч, і Г. Мілеў. З зборніка “Мудрасць” (“Sagesse”) яны ўзялі верш IV часткі III. У беларускага паэта (як і ў П. Верлена) ён змешчаны без назвы: “Ціхі і сіні блішча над хатай...”. Геа Мілеў даў загаловак “В Затвор” (“У няволі”), намякаючы на тое, што ў час стварэння верша і зборніка ўвогуле П. Верлен знаходзіўся ў турме. У вершы мы бачым знешні свет, які не мае руху, барацьбы, актыўнасці: неба вельмі спакойнае, званы ледзь гудуць, птушка сумна пяе і г.д. Жыццё спакойнае, павольнае, гукі горада мірныя. Але ж непрыкметна ў душы нараджаецца пытанне: “Горка паведай, што жа зрабіў ты / З дзён маладых?” [1, с. 170]. Магчыма, кантраст у апісанні мірнага спакойнага жыцця і крыка душы ў пытанні напрыканцы верша закрануў нешта асабістае ў кожнага перекладчыка. Тэмпераментны Геа Мілеў мог знайсці тут заклік да больш актыўнай дзейнасці (і нарэшце ён адышоў ад лірычна-спакойных вершаў). Больш разважлівы М. Багдановіч убачыў тут філасофскі роздум аб сэнсе жыцця, чаму спрыялі цяжкія жыццёвыя абставіны і, у прыватнасці, хвароба паэта.

Пасля пэўных грамадскіх падзей творчасць Г. Мілева загучала пановаму. Змену абумовіла цяга паэта ақунуцца ў жыццё, ахаліць суровую рэчаіснасць, што патрабавала пакінуць царства падману. Тэхнічныя сродкі экспрэсіянізму засталіся, але набылі новую мастацкую форму.

У М. Багдановіча мы не знойдзем такіх рэзкіх змен. Напэўна, гэта залежала ад таго, што праз усю творчасць паэта чырвонай ніццю праходзіў вобраз Беларусі, старонкі, якая заўсёды натхняла творцу на новыя стварэнні.

Такім чынам, М. Багдановіч і Г. Мілеў, зведаўшы пэўныя ўплывы заходнееўрапейскай літаратуры ў распрацоўцы мадэрністычных вобразаў, суадносячы запазычанае з уласнымі эстэтычнымі поглядамі, стварылі кожны сваю непаўторную сістэму паэтыкі з улікам нацыянальных асаблівасцяў і асабістых рыс характару.

Літаратура

1. *Багдановіч, Максім*. Поўны збор твораў у 3 тамах. Т. 1. Вершы, паэмы, пераклады, даследаванні, чарнавыя накіды / Максім Багдановіч. – Мінск : Навука і тэхніка, 1992. – 752 с.
2. *Беларуская савецкая літаратура за мяжой* / Г. Я. Адамовіч [і інш.]; рэд. У. Л. Сакалоўскі. – Мінск : Навука і тэхніка, 1988. – 88 с.
3. *Владимиров, Симеон*. Двойният живот на Максим Богданович / Максим Богданович. Златни струни / Прев. от белоруски Христо Попов / Симеон Владимиров. – София : Народна култура, 1984. – 115 с.
4. *Вълчев, Георги*. Приобщения / Георги Вълчев. – София: Народна култура, 1971. – 201 с.
5. *Зарев, Пантелей*. Панорама болгарской литературы : в 2 т. – Т. 2 / Пантелей Зарев. – Москва : Прогресс, 1976. – 358 с.
6. *Милев, Гео*. Съчинения : в 3 т. / под ред. на Георги Марков и Леда Милева. – Т. 1 / Гео Милев. – София : Народна култура, 1975.